

UOT: 338.43

AZƏRBAYCANIN KƏND TƏSƏRRÜFATINDA BİZNESİN İNKİŞAFI ÜÇÜN İKT-nin REAL TƏTBİQİ İSTİQAMƏTLƏRİ

İ. A. MƏNSİMİZADƏ

Azərbaycan Kooperasiya Universiteti

Məqələdə müstəqillik illərində respublikamızda kənd təsərrüfatının inkişafı, ölkənin iqtisadiyyatında yeri və payı, bu sahədə qanunvericilik sahəsində ən son yeniliklər və Kənd Təsərrüfatı nazirliyinin "elektron kənd təsərrüfatı"nın formalaşdırılması istiqamətində fəaliyyəti haqqında məlumat verilmiş, eyni zamanda, İKT-nin kənd təsərrüfatına tətbiqi və onun inkişafına təsiri ətraflı şərh edilmiş, əldə ediləcək nəticələr göstərilmişdir. Sonda verilmiş təkliflər ölkəmizdə aqrar sahədə biznesin inkişafında İKT-nin tətbiqi üzrə real imkanları əks etdirir.

Açar sözlər: kənd təsərrüfatı, İnformasiya-Kommunikasiya Texnologiyaları, aqrar münasibətlər, elektron kənd təsərrüfatı, elektron xidmətlər, elektron hökumət

Azərbaycan iqtisadiyyatında kənd təsərrüfatı neft və tikinti sahələrindən sonra üçüncü ən iri sahə olmasını və inkişaf etdirilməsi üçün kifayət qədər imkanlar olduğunu nəzərə alaraq, bu sahənin inkişafına yeni tələblər baxımından yanaşılması aktual olaraq qalmaqdadır. Bu problemin həll olunması üçün Azərbaycanda elektron kənd təsərrüfatının yaradılması lazımdır. Elektron kənd təsərrüfatının inkişafı ilk növbədə qanunvericilik bazasının yaradılmasını tələb edir. Kənd təsərrüfatında İnformasiya və Kommunikasiya Texnologiyalarının (İKT) tətbiqi bu sahədə ixtisaslaşmanın artırılmasını zəruri edir və maarifləndirmə əsas vəzifə kimi qarşıda durur. Bu mənada, aqrar münasibətlərin qurulması və həyata keçirilməsində elektron kommersiya, global İnternet şəbəkəsi və digər İnformasiya Texnologiyalarından (İT) istifadənin mənimlənməsinin əsaslandırılması və müvafiq tövsiyələrin hazırlanılması ciddi nəzəri və praktik əhəmiyyət kəsb edir.

İqtisadi və biznes proseslərinin müasir İKT əsasında idarə edilməsi istər konseptual, istərsə də tətbiqi baxımdan global hadisədir. E-biznesin, e-kommerciyanın iqtisadiyyatın inkişafına təsiri artıq cəmiyyətin bütün sahələrini əhatə etməkdədir. Elektron kommersiya sifarişçi tələblərinin formalaşmasına radikal təsir edə bilmə imkanı təklif edir ki, bu da bazarları ya kökündən dəyişdirir, ya da tamamilə yeni tipli bazarlar yaradır. Cəmiyyətin ayrı-ayrı üzvləri malların və xidmətlərin əldə edilməsi proseslərinə, informasiya əlyə-tərliliyinə və hökumət orqanları ilə qarşılıqlı əlaqədə tamamilə yeni imkanlara malik olur. Bu zaman seçim imkanı coğrafi və vaxt məhdudiyyətindən asılı olmayacaqdır [1,41].

Hal-hazırda ölkəmizdə İKT-nin əhatə dairəsi hökumət təşkilatlarını, qeyri-hökumət və özəl qurumları, iqtisadi-sosial, elm-mədəniyyət, ictimai-siyasi, təhsil və s. sahələri əhatə edir. Hazırda ölkədə elektron ticarətin inkişaf etdirilməsi dövlət siyasətinin prioritet

istiqamətlərindəndir. 2014-cü il aprel 2-də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya" təsdiq edilmişdir. Strategiyada elektron ticarətin "biznes sektorunda İKT-nin tətbiqinin genişləndirilməsi və internet iqtisadiyyatının, o cümlədən elektron ticarətin inkişaf etdirilməsi" ciddi vəzifə kimi qarşıya qoyulmuşdur [2]. Ötən iki onillik müddət ərzində respublikada dövlət quruculuğu istiqamətində çox mühüm keyfiyyət dəyişiklikləri baş vermişdir. Hazırda Azərbaycan ictimai həyatın bütün istiqamətləri əhatə olunan innovasiya yönümlü iqtisadiyyatın formalaşdırılması başlanmışdır. Qarşıya çıxan məsələlərin həll olunması məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamına müvafiq olaraq «Azərbaycan - 2020» Gələcəyə Baxış İnkişaf Konsepsiyası hazırlanmaqdadır. Kənd təsərrüfatının inkişafının əhəmiyyətini nəzərə alaraq, bu sahədə İKT -nin tətbiq mexanizminin işlənməsi zəruri hesab etmək olar.

İKT-nin inkişafı qeyri-neft sektorunun inkişafına təkan verir. Ona görə də Azərbaycanda kənd təsərrüfatı sahəsinə alternativ İKT sektorunun inkişaf etdirilməsi əhəmiyyətli hesab olunmaqla yanaşı, bu sahədə xarici təcrübələrdən faydalanmaq böyük əhəmiyyət daşıyır. Müasir şəraitdə - ölkəmizdə qeyri-neft sektorunun və regionların inkişafına xüsusi diqqət yetirildiyi bir vaxtda kənd təsərrüfatının inkişafı əsas istiqamətlərdən biri olaraq qalır. Çünki istənilən ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyi birbaşa kənd təsərrüfatının davamlı inkişafından asılıdır. Aqrar sahənin iqtisadi səmərəliliyinin intensiv amillər hesabına yüksəldilməsində elm və texnikanın son nailiyyətlərindən istifadə edilməsi praktiki tədbirlər sistemində mühüm yer tutur. Aqrar sahə tarixən ölkə iqtisadiyyatının aparıcı sahələrindən biri olmaqla, əhalinin kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsulları, sənaye və digər sahələrinə xammala olan tələbatının ödənilməsində başlıca rol oynamışdır.

Hazırda ölkəmizdə kənd təsərrüfatında İKT-nin imkanlarından istifadə, elektron kommersiyanın tətbiqi ilə əlaqədar əsaslı qanunvericilik bazası yaradılmış, müvafiq dövlət proqramları qəbul edilmiş və bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. İdarəetmədə şəffaflığın və səmərəliliyin artırılmasının mühüm vasitəsi kimi elektron hökumətin genişləndirilməsi siyasətinə uyğun olaraq, "Elektron kənd təsərrüfatı" sisteminin yaradılması istiqamətində də qısa müddət ərzində geniş miqyaslı işlər görülmüşdür. "Aqrar sahədə idarəetmənin təkmilləşdirilməsi və institusional islahatların sürətləndirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 16 aprel tarixli Fərmanının 6.3-cü bəndinin icrasına uyğun olaraq [3] aqrar sahədə "Elektron Kənd təsərrüfatı" İnformasiya Sisteminin təşkili, fəaliyyəti və bu sistemin digər dövlət informasiya sistemləri və ehtiyatları ilə integrasiyası məsələlərinin tənzimlənməsi məqsədilə Nazirlər Kabinetinin 30 dekabr 2014-cü il tarixli Qərarı ilə "Elektron Kənd təsərrüfatı" İnformasiya Sistemindən istifadə Qaydaları" təsdiq edilmişdir. Nazirlər Kabinetinin 2012-ci il 17 oktyabr tarixli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Elektron xidmət növlərinin Siyahısı"na uyğun olaraq hazırda Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi tərəfindən göstərilən 19 elektron xidmət "Elektron hökumət" portalına integrasiya edilmişdir. Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin analitik potensialının gücləndirilməsi, aqrar sahə üzrə informasiya bazasının təkmilləşdirilməsi məqsədilə aqrar sektorun müxtəlif istiqamətləri üzrə elektron xidmətlərin təşkili və elektron kənd təsərrüfatı sisteminin qurulmasının ilkin mərhələsi kimi İnformasiya texnologiyalarının tətbiqi və elektron idarəetmə şöbəsi yaradılmışdır.

Qeyd edilən faktlar respublikamızda bu sahədə ciddi irəliləyişlərin baş verdiyini söyləməyə imkan verir. Bunları nəzərə alaraq, ölkəmizdə İKT-nin aqrar sektorda biznesin inkişafına tətbiqi məsələlərinə dair elmi araşdırmaların, tədqiqat işlərinin aparılmasına, müvafiq elmi əsaslandırılmış metodiki təlimatların, tövsiyələrin işlənib hazırlanmasına ehtiyac olduğunu qeyd edə bilərik.

İnkişaf etmiş xarici ölkələrdə məhz kənd təsərrüfatı məhsullarının alqı-satqısı ilə əlaqədar Internetdə çoxlu sayda aktiv "ticarət meydançaları" fəaliyyət göstərir ki, bu da fermerlərə nəinki öz ölkələrində, həmçinin xaricdə də partnyorlar tapmağa və səmərəli işgüzar münasibətlər qurmağa imkan verir. Tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, Azərbaycanda hələlik bu sahədə fəaliyyət göstərən saytların sayı azdır və kifayət qədər fəal deyildir.

Nəticə

Hazırda ölkəmizdə kənd təsərrüfatı sahəsində biznesin təşkilində İKT-nin imkanlarının və elektron kommersiyanın tətbiqinin beynəlxalq təcrübədən istifadə edərək təkmilləşdirilməsi zərurəti vardır.

Ölkəmizdə aqrar sektora İKT-nin və elektron kommersiyanın tətbiqi nəticəsində aşağıdakı üstünlükləri əldə etmək mümkün olacaqdır:

1. Fermerlər və alıcılar, dilerlər, partnyorlar və digər iqtisadi agentlər arasında informasiya mübadiləsi;
2. Reklam aksiyaları üçün resursların çatışmazlığı probleminin həlli;
3. Regional və beynəlxalq bazarlara çıxış;
4. İnformasiyaların əldə edilməsi, sənədlərin mübadiləsi və danışıqların aparılması üçün rabitə xərclərinin azaldılması və ixtisarı;
5. İşgüzar münasibətlər üçün zəruri olan operativlik;
6. Uçot və hesabat işlərinin aparılmasının asanlaşdırılması və operativ nəzarətin təmin edilməsi;
7. Eyni zamanda, kənd təsərrüfatı sahəsinə yeni informasiya sisteminin tətbiqi formalaşacaq ki, bu sistemin aktivliyi məhsulların rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına bilavasitə təkan verəcək.

Buna görə də, hesab edirik ki, *aqrar sektorda biznesin inkişafına təkan vermək məqsədilə aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədəuyğundur:*

1. Kənd Təsərrüfatı və Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliklərinin dəstəyi ilə aqrar bazarın bütün iştirakçılarının tələb və potensialı nəzərə alınmaqla, kənd təsərrüfatı məhsullarının Internetdə aktiv ticarətinə imkan verən elektron resurslar yaradılmalıdır;
2. Bu sahədə operativliyi və müxtəlifliyi təmin etmək məqsədilə kənd təsərrüfatı məhsullarının ayrı-ayrı çeşidləri, fermerlərin və istehsalçıların ixtisaslaşdığı sahələr üzrə onlayn "ticarət meydançaları"nın yaradılmasına dəstək vermək;
3. Kənd Təsərrüfatı və Rabitə və Yüksək Texnologiyalar nazirliklərinin dəstəyi, həmçinin ölkədə fəaliyyət göstərən mobil operatorların iştirakı ilə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı ilə məşğul olan fermerlərin istifadəsi üçün abunəlik xidməti əsasında fermerlərin kənd təsərrüfatı məhsullarının bazar qiymətləri, həmçinin hava proqnozları və digər meteoroloji hadisələr haqqında əvvəlcədən məlumatlandırılmasının təmin olunması məqsədilə "qısa mesaj" (sms) xidmətinə təşkil etmək;
4. yuxarıda qeyd olunan elektron resurslara, onlayn ticarət saytlarına mobil telefon vasitəsilə girişinə dəstək vermək;
5. kənd təsərrüfatı üzrə müvafiq proqramlar yazılmış "mini fermer kompyuteri" və ya planşetlərin istehsalını təşkil etmək və onların fermerlər üçün olçatan olmasına dəstək vermək;
6. fermerlərin pulsuz əlaqə yaradaraq rastlaşdıqları problemlər, yaranan suallarla bağlı müraciət edə biləcəkləri "Alo Fermer" tipli qısa nömrəli telefon xidmətinə təşkil etmək.

1. Əliyev Ə.Q., Abbasova V.Ə. Elektron kommersiya texnologiyalarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi məsələləri. İnformasiya cəmiyyəti problemləri, №1, 2010. 2. <http://president.az/articles/11312>. 3. <http://president.az/articles/11447>.

Направления реального применения ИКТ для развития бизнеса в сельском хозяйстве Азербайджана

И.А. Мансимзаде

В статье говорится о развитии сельского хозяйства в стране с момента обретения независимости, экономике страны, о месте и доле последних инноваций в области законодательства в этой области, о деятельности в области формирования «электронного сельского хозяйства» в Министерстве сельского хозяйства, а также подробно описано применение и развитие информационно-коммуникационных технологий в сельском хозяйстве и указаны результаты которые будут получены. В конце, были даны предложения о реальных возможностях применения ИКТ в развитии бизнеса в аграрном секторе.

Ключевые слова: сельское хозяйство, информационные и коммуникационные технологии, аграрные отношения, электронное сельское хозяйство, электронные услуги, электронное правительство

Real directions of applying ICT in the development of business in the agricultural section

I.A. Mansimzade

This article deals with the development of the agriculture in the years of independence, its position and share in the country's economy, the latest legislative innovations in this field. Some information about the activity of the Ministry of Agriculture in the formation of the e agriculture has been given, applying ICT to agriculture and the impact of it to its development have been analysed throughly, and the expected results have been shown. The suggestions given at the end reflect the real possibility of applying ICT to the improvement of the business in the agricultural section.

Key words: agriculture, information communication technologies, agricultural relations, e agriculture, e services, e gov

_____